

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 14.07.2021
Published /Yayınlanma 27.09.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Balun, B. (2021). Covid-19'un Türkiye'deki sosyal yardım anlayışına etkisi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(74), 2307-2318.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2678>

Dr. Öğr. Üyesi Bora BALUN

<https://orcid.org/0000-0002-4933-2271>

Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yön. Bil. Sist. Bölümü, Karabük / TÜRKİYE

COVID-19'UN TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL YARDIM ANLAYIŞINA ETKİSİ

THE EFFECT of COVID-19 on THE SOCIAL ASSISTANCE UNDERSTANDING in TURKEY

ÖZET

Covid-19 salgını, insan sağlığına olduğu kadar sosyo-ekonomik etkileriyle de yoğun olarak tartışılan bir krizdir. Özellikle toplumun hemen hemen tüm kesimlerinin fazlasıyla etkilendiği bu kriz döneminde, dar ve geniş anlamda sosyal politika ilgi alanına giren sosyal sorunlarda artış yaşanmıştır. Bu gelişme üzerine odaklanılan ve literatür taramasının tercih edildiği bu çalışmada, Covid-19 döneminde Türkiye'de uygulanan sosyal yardım temelli sosyal politika uygulamaları resmi raporlar ve OECD özelinde karşılaştırmalı olarak incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında gelir ve yaşam koşullarına dair genel bir perspektif çizilmeye çalışılmış, daha sonra sosyal yardımların niteliği ile sosyal harcama verileri resmi istatistikler aracılığıyla tartışılmış, son aşamada ise Türkiye-OECD düzeyinde sosyal yardımların dönemsel karşılaştırması yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler, Türkiye'nin Covid-19'un yarattığı sosyo-ekonomik etkiye kararlı bir yanıt vermeye çalıştığını fakat bu performansın özellikle OECD ortalamasının altında kaldığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Sosyal Politika, Sosyal Yardım, Yoksulluk.

ABSTRACT

The covid-19 epidemic is a widely discussed crisis with its socio-economic effects as well as its effects on human health. Particularly in this period of crisis when almost all segments of the society were dreadfully affected, there has been an increase in the social problems in the scope of social policy both in the narrow and broad sense. In this study which concentrated on this development and preferred literature review, social aid-based social policies implemented in Turkey during the Covid-19 period have been trying to be examined comparatively based on the official reports and OECD. In the first phase of the study, a general perspective on income and living conditions has been drawn, later on, the quality of the social aids and the data on social expenses have been discussed through official statistics, and in the last phase, social aids have been compared periodically at Turkey and OECD level. Data gained in this study show that Turkey has been trying to respond to socio-economic effects created by Covid -19 decisively however, this performance is under the OECD average.

Keywords: Covid-19, Social Policy, Social Assistance, Poverty.

1. GİRİŞ

Halk sağlığı üzerine kitlesel etkilere sahip Covid-19 salgını, aynı zamanda ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik sonuçlarıyla kriz anlayışını sağlık alanından diğer toplumsal alanlara doğru genişletmiştir. Dolayısıyla bu salgının yarattığı etkiler bir noktadan itibaren sosyal problemler üzerinde daha yaygın görülmeye başlamış ve ortaya çıkan dönemsel ekonomik krizin de paralelinde sosyo-ekonomik sorunlar bir parça derinleşmiştir. Özellikle işsizler ve kayıtdışı çalışanlar ile engelliler, göçmenler, yaşlılar ve yoksulların dahil olduğu dezavantajlı kesimlerin salgının olumsuz etkilerini biraz daha fazla yaşadıkları düşünülmektedir. Bununla birlikte dar ve geniş anlamda sosyal politikanın ilgi alanına giren hemen tüm toplumsal ve sosyal sorunlarda artış yaşandığı da belirtilmelidir.

Issue/Sayı: 74

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

Zira Covid-19, sosyal politika kapsamında korunmaya çalışılan kesimlere yeni eşitsizlik ve yoksulluk hali eklerken; turizm, bankacılık, gıda gibi hizmet sektörlerinde (inşaat sektörüyle birlikte değerlendirildiğinde toplam istihdamın yaklaşık 2/3'üne denk geldiği dikkate alınmalıdır) yer alan işletme ve çalışanlarının salgının ortaya çıkardığı olumsuz tablodan şiddetle etkilenmiştir. Örneğin ekonomiye dair dönemsel görünüm yorumlanırken istihdam ve gelir kaybının genişleyerek sürece eşlik edebileceği, yaygın ve uzun dönemli işsizlik tehdidiyle birlikte yoksulluk riskinin artabileceği de vurgulanmalıdır (Bayar, Günçavdı & Levent, 2020, s. 16-31; Çerkezoğlu, 2020, s. 471). Covid-19 kriziyle yoksulluk arasındaki ilişkiye sadece istihdam-gelir kaybı açısından bakmak, konuyu açıklamada yetersiz kalacaktır. Covid-19'un ortaya çıkardığı sosyo-kültürel ve psikolojik etkilerde konunun bir diğer özelliği tarafını oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, devlet salgının sosyo-ekonomik etkilerini asgari düzeye indirmek için bu süreçte müdahaleci, kısıtlayıcı, yönlendirici ve denetleyici rolüyle birçok uygulamayı hayata geçirmiştir. Örneğin pandemi kriziyle mücadelede işgücü piyasalarına yönelik esnek ve uzaktan çalışma; sağlık sektörüne yönelik sağlık çalışanlarının istifasının, izinlerinin ve emeklilik işlemlerinin durdurulması; eğitim hayatına yönelik okulların kapatılması ve uzaktan eğitime geçilmesi; günlük yaşama yönelik sosyal mesafe, maske, karantina, toplu alanlarda kota uygulaması bu önlemler arasında gösterilebilir. Toplumsal etkileri asgari düzeye indirmek için ise ekonomik alanda mali destek paketleri, vergi erteleme, işten çıkartma yasağı, kısa çalışma ödeneği, işsizlik ödeneği gibi uygulamalar hayata geçirilirken; ihtiyaç sahibi kesimlere yönelik aynı ve nakdi birçok sosyal destek programına işlerlik kazandırılmaya çalışılmıştır.

Fakat ortalama senaryolarda dahi salgının birkaç yıl daha süreceği dikkate alındığında; Türkiye ekonomisinin bu tablodan olumsuz etkilenecek, ekonomik büyümenin yavaşlaması ve işsizliğin artması kaçınılmaz görünmektedir. Üstelik sanayi kapasite kullanım oranlarındaki gerileme ve hizmetler sektörünün uzun süreli kapalı kalması uzun dönemli büyümeyi dramatik şekilde daraltabilecek kapasitededir (Gür, Tatlıyer & Dilek, 2020, s. 10-12). Ayrıca Türkiye'nin bu krize kısmen de olsa istihdam yaratamama sorunuyla yakalanmış olmasıyla birlikte, sosyal desteğe ihtiyaç duyabilecek kesimlerin sayısında artış yaşanabileceği değerlendirilmektedir (Balun, 2021, s. 606).

2. GELİR ve YAŞAM KOŞULLARI PROFİLİ

Karantina önlemleri ve ekonomik faaliyetlerdeki düşüş nedeniyle işgücü arzı da gerilemeye devam etmektedir. İstihdam açısından ortaya çıkan bu etkiler aynı zamanda işgücü için gelir kaybı anlamına gelmekte ve ILO'nun 2020 yılı projeksiyonlarında işgücü gelirindeki genel kayıpların 860 ile 3.440 milyar Amerikan Doları arasında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Doğal olarak işgücü gelir kaybının, süreçle birlikte daha düşük mal ve hizmet tüketimine dönüşeceği ve bu gelişmenin de işletme sürekliliğine ve ekonomik dirence zarar verebileceği değerlendirilmektedir. Dönemsel görünümde çalışan yoksulluğunun önemli miktarda artacağı tahmin edilirken; ekonomik faaliyetlerdeki düşüşten kaynaklanan gelirler üzerindeki baskının, yoksulluk sınırına yakın veya altındaki işgücünü de ciddi oranda etkilemesi beklenmektedir. Ayrıca Covid-19'un çalışan yoksulların sayısını hangi yönde ve miktarda etkileyebileceğine dair düşük düzeyli senaryolarda; dünya genelindeki çalışan yoksul sayısının Covid-19 öncesi tahminlerinin ötesine ulaşacağı ve 8,8 milyon daha fazla olacağı beklenmektedir. Daha dramatik orta ve yüksek düzeyli senaryolarda ise çalışan yoksulların sayısına 20,1 milyon ila 35,0 milyon arasında daha fazla insanın eklenebileceği tahmin edilmektedir (ILO, 2020, s. 4-5). ILO'nun benzer çıkarımlarını salgın kaynaklı ekonomik etkilerin fazlasıyla hissedildiği Türkiye içinde yapmak mümkündür. Bu noktada Türkiye'deki yoksulluk profilinin ortaya konulabilmesi amacıyla TÜİK gelir ve yaşam koşulları araştırması, sendikalar tarafından düzenli olarak hesaplanan aylık ve yoksulluk sınırı araştırması, Gini katsayısı sonuçları üzerinden yorum getirilmeye çalışılacaktır.

TÜİK'in 2020 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçlarına göre en yüksek eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine sahip %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay bir önceki yıl olan 2019'a göre 1,2 puan artarak %47,5'e yükseldiği görülürken, en düşük gelire sahip %20'lik grubun aldığı pay 0,3 puan azalarak %5,9'a gerilediği anlaşılmaktadır. Son 10 yıllık dönem üzerinden değerlendirildiğinde ise bu gelir grubunun aldığı payın hemen hemen aynı seviyelerde süregelen bir eğilime sahip olduğu anlaşılmaktadır. (Tablo. 1) (TÜİK, 2020). İlginç bir şekilde zengin kesimin salgın etkilerini diğer kesimler kadar hissetmediği görülmekte, hatta bu krizden biraz daha güçlenerek çıktıkları veya en kötü senaryoda dahi Tablo.1 dikkate alındığında konularını korumaya devam ettikleri anlaşılmaktadır.

Tablo.1. Sıralı %20'lik gruplar yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirlerinin dağılımı (%), 2011-2020.

Anket yılı	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İlk yüzde 20 (En düşük)	5,8	5,9	6,1	6,2	6,1	6,2	6,3	6,1	6,2	5,9
İkinci yüzde 20	10,6	10,6	10,7	10,9	10,7	10,6	10,7	10,6	10,9	10,6
Üçüncü yüzde 20	15,2	15,3	15,2	15,3	15,2	15,0	14,8	14,8	15,2	14,9
Dördüncü yüzde 20	21,7	21,7	21,4	21,7	21,5	21,1	20,9	20,9	21,4	21,1
Son yüzde 20 (En yüksek)	46,7	46,6	46,6	45,9	46,5	47,2	47,4	47,6	46,3	47,5

Kaynak: TÜİK, 2020.

Asgari yaşam standardının altında bir olguyu ifade eden yoksulluk, sosyo-ekonomik ve psikolojik birçok boyutu da içeriğinde barındırmasından dolayı bu kavram üzerine görüş birliğine varılamamıştır. Nihayetinde yoksulluk kavramı ve yoksul birey sayısı, sorunun ele alınış biçimine göre de farklılaşabilmektedir. Fakat TÜİK'in bireylerin sahip olduğu mutlak gelir yerine gelir ve refah dağılımındaki farklılıkların dikkate alındığı görece yoksulluk üzerinden yoksul sayısına dair yorum yapılabileceği düşünülmektedir. Örneğin eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranı 2020 yılında 0,6 puan artarak %15,0 olmuştur. Medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre ise yoksulluk oranı ise son yılda 0,6 puanlık artışla %21,9 olarak gerçekleşmiştir (Tablo.2).

Tablo.2. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre hesaplanan yoksulluk oranı (%), 2011-2020.

Anket yılı	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Medyan gelirin %40'ına göre	10,1	10,0	9,1	8,7	8,7	8,4	7,4	7,9	8,3	8,9
Medyan gelirin %50'sine göre	16,1	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0
Medyan gelirin %60'ına göre	22,9	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9
Medyan gelirin %70'ine göre	30,0	30,2	29,5	29,4	29,5	28,7	28,1	28,5	28,5	29,0

Kaynak: TÜİK, 2020.

Medyan gelirin %50'sine göre yoksul sayısı dikkate alındığında, son dönemde Türkiye'deki yoksulluğun artış eğiliminde olduğu anlaşılmakta ve Covid-19 kaynaklı ekonomik kriz sürecine bu eğilim ile girildiği görülmektedir. Örneğin yaptığımız hesaplamalara göre 2017 yılında 10.909.420 olan yoksul sayısı, 2020 yılında 12.542.154'e yükselmiştir (Tablo. 3). Ekonomik krizin somut etkilerine dair bir kestirim yapmak için henüz erken olsa da önümüzdeki dönemde yoksulluk riskiyle karşı karşıya kalacak birey sayısında artış beklemek daha gerçekçi görünmektedir.

Tablo.3. Medyan gelirin %50'sine göre yoksul sayısı (2011-2020).

Yıl	Nüfus	Yoksulluk Oranı	Yoksul Sayısı
2011	74.724.269	16,1	12.030.607
2012	75.627.384	16,3	12.327.263
2013	76.667.864	15,0	11.500.179
2014	77.695.904	15,0	11.654.385
2015	78.741.053	14,7	11.574.934
2016	79.814.871	14,3	11.413.526
2017	80.810.525	13,5	10.909.420
2018	82.003.882	13,9	11.398.539
2019	83.154.997	14,4	11.974.319
2020	83.614.362	15,0	12.542.154

Kaynak: Medyan gelirin %50'sine göre yoksul sayısını ortaya koymak üzere hazırlanan tablodaki verilere ait nüfus sayısı TÜİK, 2019'dan; yoksulluk oranı ise TÜİK, 2020'den elde edilmiştir.

Bir hanehalkını oluşturan kişilerin sayısı ile ölçülen hanehalkı büyüklüğü son yıllarda düzenli olarak gerilemektedir. Örneğin 2008 yılında ortalama 4 kişilik hanehalkı büyüklüğü, 2020 yılında 3,3 kişiye kadar gerilemiştir. Bu noktada yoksul sayısına alternatif bir veri olarak kullanılabilir hanehalkı tiplerine göre yoksulluk oranları incelendiğinde; tek kişilik hanehalklarının %12,3'ünün, tek çekirdek aileden oluşan hanehalklarının %20,3'ünün, geniş ailelerden oluşan hanehalklarının %27,7'sinin,

çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalklarının %14,1'inin yoksulluk sınırının altında yaşadıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla geniş ailelerin %27,7'sinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı özellikle vurgulanmalıdır (TÜİK, 2020b).

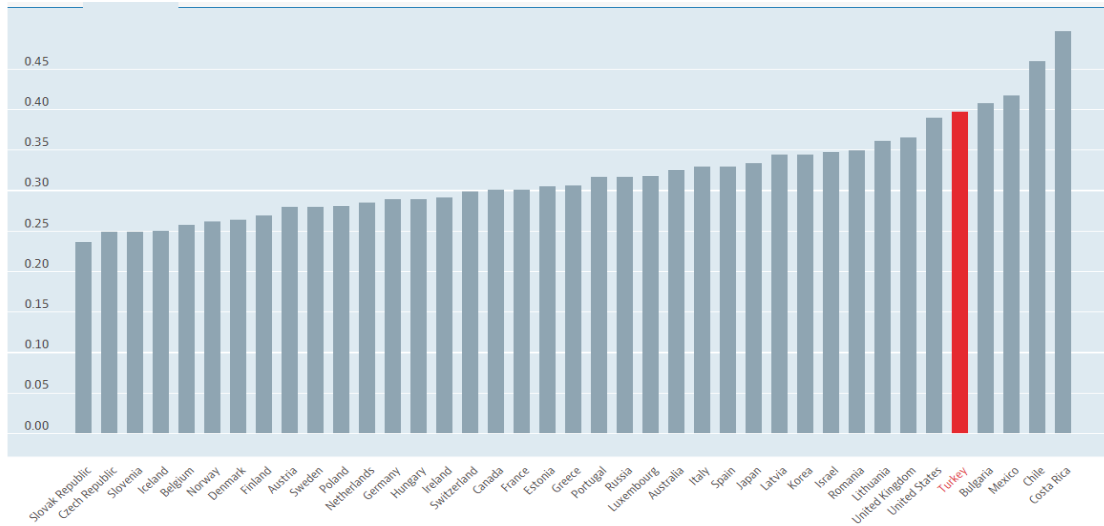
Bununla birlikte Gini katsayısının da yukarıda verilen ve gelir dağılımının önemli bir göstergesi olan yoksulluk oranlarının tamamlayıcı bir unsuru olarak kullanılabilirliği düşünülmektedir. Gini katsayısı gelir eşitsizliğini ölçmede yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemle aslında en zengin kesimle en yoksul kesim karşılaştırılmaktadır. Gini katsayısı, en zengin kesimin gelirden aldığı pay büyürse veya en yoksul kesimin aldığı pay küçülürse rakamsal olarak büyümektedir (Çalışkan, 2010, s. 108). Başka bir ifadeyle Gini katsayısı oranıyla, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitlik, bire yaklaştıkça gelir dağılımında bozulma kastedilmektedir. Kriz dönemlerinde ortaya çıkan sosyo-ekonomik dengesizlikler, toplumsal yapı açısından ciddi bir tehditte teşkil edebilmektedir. TÜİK istatistiklerine göre Gini katsayısı 2019 yılına göre 0,015 puan artış ile 2020 yılı için 0,410 olarak tahmin edilmiş; aynı dönem için gelir dağılımı eşitsizlik oranı (P80/P20) 7,4'den 8,0'a, yükselmiştir (Tablo. 4).

Tablo.4. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre gelir dağılımı göstergeleri, 2011-2020.

Anket yılı	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
P80/P20 oranı	8,0	8,0	7,7	7,4	7,6	7,7	7,5	7,8	7,4	8,0
P90/P10 oranı	14,4	14,2	13,6	12,6	13,3	13,6	13,4	13,7	13,0	14,6
Gini katsayısı	0,404	0,402	0,400	0,391	0,397	0,404	0,405	0,408	0,395	0,410

Kaynak: TÜİK, 2020.

Tablo.4'te yer alan verilerden, gelir dağılımının bozulma eğiliminde olduğu anlamını çıkarmak mümkün görünmekte ve pandemi krizi paralelinde bu sürecin devam edebileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte gelir eşitsizliği arttıkça en zengin-en yoksul kesim arasındaki kazanç farkı da artmaktadır. Zira Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında bu farkın en geniş ölçüldüğü ülkedir. Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında bu fark ortalama 5 kat civarındayken; Türkiye'de 8,3 kat hesaplanmıştır (DİSK Genel-İş, 2021, s. 3). Avrupa ülkeleriyle biraz daha ayrıntılı bir kıyaslama yapılacak olursa Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında gelir eşitsizliğinin fazla olduğu ülkelerin başında yer almaktadır. Zira Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin Gini katsayısı oranı ortalaması 0,307 iken (Eurostat, 2021), Tablo.4'te de belirttiği üzere Türkiye'de bu oran 0,410 olarak hesaplanmıştır. OECD ülkeleri geneli açısından duruma bakılacak olursa Türkiye, gelir dağılımı bozuk ülkeler arasında yer almakta ve gelir eşitsizliği sıralamasında 39 ülke içerisinde 5. sırada bulunmaktadır (Grafik.1) (OECD, 2021).

Grafik.1. OECD ülkeleri gelir eşitsizliği, **Kaynak:** OECD, 2021.

Covid-19'un ekonomik etkileriyle birlikte emek talebinde azalma, buna mukabil işsizlik oranlarında yükselme beklenmektedir. Ayrıca bu sürecin ücretlere zam yapılmaması veya düşük zamlarla geçirilme ihtimali nedeniyle çalışan yoksul sayısında artış olabileceği de değerlendirilmektedir (Yorğun, 2020, s. 103). Halihazırda ücretli çalışanlara dair verilerin de yoksulluk profiline dair bir fikir verebilir. Nitekim

ücretli çalışan sayısı¹ 2020 yılı Mart ayında 12 milyon 87 bin 779 kişiden, 2021 yılı Mart ayında 13 milyon 274 kişiye yükselmiştir. Ücretli çalışan sayısı yıllık bazda sanayi sektöründe %9,6, inşaat sektöründe %21,9, ticaret-hizmet sektöründe %3,9 artmıştır (TÜİK, 2021). Fakat ücretli, maaşlı ve yevmiyeliler birlikte değerlendirildiğine, tüm ücretlilerin sayısı 20 milyon civarında hesaplanmaktadır (DİSK-AR, 2020).

Tablo.5. Asgari ücret ve ücret düzeyleri (Genel) (2018).

Ücret Düzeyleri	İşçi sayısı	Oran
Asgari ücretin yarısından az (800 TL ve altı)	958	4,9%
Asgari ücret altı (1600 TL'den az)	3.335	17,1%
Asgari ücret ve altı (1610 ve altı)	7.474	38,3%
Asgari ücretin yüzde 20 fazlası ve altı (1920 TL ve altı)	9.677	49,5%
Asgari ücretin yüzde 50 fazlası ve altı (2400 TL ve altı)	12.510	64,0%
Asgari ücretin 2 katı ve altı (3200 TL ve altı)	15.276	78,2%
Asgari ücretin 2 katından fazla (3200 TL üstü)	4.260	21,8%
Toplam Ücretli Sayısı	19.536	

Kaynak: DİSK-AR, 2020.

Tablo.5'deki veriler göz önüne alındığında, ücretli çalışanların %17'sine karşılık gelen 3,3 milyon kişi resmi asgari ücretin altında ücret almaktadır. Ücretli çalışanların %4,9'una denk gelen 958 bin kişi asgari ücretin yarısından daha az ücret elde etmektedir. Çalışanların %38,3'ü başka bir ifadeyle yaklaşık 7,5 milyon çalışan asgari ücret ve altında ücret elde etmektedir. Zira Avrupa İstatistik Ofisi'nin verilerine göre Türkiye, asgari ücret uygulamasına yer veren 27 ülke içerisinde 24. sırada yer almıştır (Eurostat, 2021a).

Pandemi dönemindeki gelir ve yaşam koşullarının son bileşeni olarak ele alınacak olan açlık ve yoksulluk sınırına göre ise özellikle 2021 yılı için ilk 4 aydaki veriler baz alınmasına rağmen artış eğilimi dikkati çekmektedir. Sağlıklı bir çıkarım yapabilmek amacıyla oluşturduğumuz tabloya göre yoksulluk sınırının (Tablo. 6'da yer alan 3 sendikanın aritmetik ortalaması) 2020 yılında 2 bin 737 TL.'den, 2021 yılında 2 bin 955 TL.'ye yükseldiği anlaşılmaktadır. Yoksulluk sınırının ise (Tablo. 6'da yer alan 3 sendikanın aritmetik ortalaması) 2020 yılında 9 bin 397 TL.'den, 2021 yılında 9 bin 995 TL.'ye yükseldiği hesaplanmıştır (Tablo. 6).

Tablo.6. Açlık ve Yoksulluk Sınırı (TL.), 2020-2021.

		2020	2021
Birleşik Kamu-İş	Açlık Sınırı	3.146,00 Aralık	3.414,00 Nisan
	Yoksulluk Sınırı	11.187,00 Aralık	11.680,00 Nisan
Türk-İş	Açlık Sınırı	2.589,94 Aralık	2.735,97 Mart
	Yoksulluk Sınırı	8.436,27 Aralık	8.911,97 Mart
Birleşik Metal İş	Açlık Sınırı	2.478,00 Aralık	2.716,00 Nisan
	Yoksulluk Sınırı	8.570,00 Aralık	9.395,00 Nisan

Kaynak: Birleşik Metal-İş, 2020; Birleşik Metal-İş, 2021; Türk-İş, 2021; Birleşik Kamu-İş, 2021'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

3. SOSYAL YARDIMLAR

Modern devlet meşruluk sorununu ve vatandaşların devlete olan bağlılığını refah uygulamalarıyla çözmüştür. Vatandaşının refah seviyesini yükseltmek için sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, gelirin yeniden dağıtımını gibi klasik refah uygulamalarının da ötesinde ekonomik ve sosyal açıdan muhtaç durumdaki bireylere yapılan yardımlarda refah devletinin üstlendiği temel görevler arasında değerlendirilmektedir. Özellikle Covid-19 salgının yarattığı sosyal ve ekonomik etkilerin azaltılması noktasında refah devletine daha farklı bir anlam yüklenmiştir. Nitekim bu dönem içerisinde sosyal yardıma ilişkin önlemler biraz daha ön plana çıkarken, bu fark 2020 yılındaki sosyal yardımlardan faydalananların sayısına önemli bir artış olarak yansımıştır. Örneğin sosyal yardım harcamalarının toplam tutarı 2019 yılında 55 milyar TL.'den, 2020 yılında yaklaşık %25'lik bir artış ile 69 milyar TL.'ye yükselmiştir. Sosyal yardımlardan faydalanan hane sayısı ise 2019 yılında 3,3 milyondan, 2020

¹ SGK Aylık Prim ve Hizmet Bildirgesi ve GİB Muhtasar Beyanname kayıtlarında bulunan ücretli çalışanlar ile Finans ve Sigorta Faaliyetleri kısmı için BDDK kayıtlarında bulunan ücretli çalışanlar dikkate alınmaktadır. Çırak ve stajyerler ile fiili çalışan iş sahibi, ortaklar ve ücretsiz aile işçileri kapsamamaktadır (TÜİK, 2021).

yılında yaklaşık %50'lik bir artış ile 6,7 milyon haneye yükselmiştir. Yardımların düzenli ve süreli yardımlar ayrımı üzerinden görünümü dikkate alındığında, 2,5 milyon hane düzenli yardımdan yararlanırken, 2,7 milyon haneye geçici (süreli) yardım yapılmıştır. Ayrıca düzenli ve geçici yardımlardan aynı anda yararlananların sayısı ise 1,5 milyon civarında olmuştur (AÇSHB, 2021a, s. 148-155). Bu noktada Türkiye'deki ortalama hane büyüklüğünün 3,3 kişi (TÜİK, 2020b) olduğunu ve sosyal yardımlardan yararlanan hane sayısının ise 6,7 milyona ulaştığını dikkate aldığımızda, sosyal yardımlardan yararlanan birey sayısını kabaca 23 milyon civarında tahmin edebiliriz. Dolayısıyla bu sayıyı başka bir ifadeyle ülke nüfusunun ¼'ü şeklinde de yorumlamak mümkündür.

Tablo.7. Sosyal yardımlar, 2019-2020.

Tür	2019	2020
Toplam Sosyal Yardım Harcaması Tutarı (TL)	55 Milyar	69 Milyar*
Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğüne Yapılan Sosyal Yardım Harcaması (SYDT Fonu+Genel Bütçe)	38 Milyar	43 Milyar
Toplam Sosyal Yardımların GSYH İçindeki Payı	1,24%	1,42%*
Sosyal Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	3.282.975	6.630.682
Düzenli Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	2.501.106	2.450.080
Geçici (Süreli) Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	2.106.961	2.733.721
SYDTF Kaynaklarıyla Yapılan Yardımlara Aktarılan Tutar (TL)	7.371.671.702	16.802.348.539
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Fayda Sahibi Sayısı	1.510.293	1.527.019
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak (TL)	10.191.085.026	11.595.559.763
GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı(**)	7.524.138	7.810.588
GSS Prim Desteği (SGK'ya Ödenen) (TL)	12.118.762.128	14.454.882.659
Kişi Başı Günlük Harcaması, Cari Satınalma Gücü Paritesine (SGP) Göre 2,15 Doların Altında Kalan Fert Oranı (2015)	0,06%	0,06%
Kişi Başı Günlük Harcaması, Cari SGP'ye Göre 4,30 Doların Altında Kalan Fert Oranı (2015)	1,58%	1,58%
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Sayısı (SYDV)	1.003	1.003
SYDV Personel Sayısı	8.702	8.883
SYDV Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi Sayısı	3.868	3.915
Nakdi Yardımların Tüm Yardımlar İçindeki Payı	93%	96%
Düzenli Yardımlara Aktarılan Kaynağın Tüm Yardımlara Oranı	85%	83%

Kaynak: AÇSHB, 2021a, s. 148.

Salgının etkilerini azaltmak için çalışma yaşamı, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar olmak üzere 4 ana başlıktaki faaliyet ve önlemlerden oluşan "Sosyal Koruma Kalkanı" programını yukarıda aktarılan sosyal yardımları daha anlaşılır kılmak üzere ve ilaveten dikkate almak mümkündür. Söz konusu paket kapsamında; Sosyal Destek Programı, Biz Bize Yeteriz Türkiyem yardım kampanyası, Kısa Çalışma Ödeneği, Nakdi Ücret Desteği, İşsizlik Ödeneği ve normalleşme Desteği başlıklarında sosyal yardım yapılmıştır. 3 fazdan oluşan Sosyal Destek Programı'yla 6 milyon 588 bin haneye 1000'er lira, Biz Bize Yeteriz Türkiye'm yardım kampanyasıyla 2 milyon 77 bin haneye 1000'er lira nakdi ödeme yapılmıştır. Çalışanlara yönelik olarak ise kısa çalışma ödeneği başlığında 3 milyon 765 bin kişiye, nakdi ücret desteği başlığında 2 milyon 548 bin kişiye toplamda 41 milyar 800 milyon TL. ödeme yapılmıştır. İşsizlik ödeneğinden 1 milyon 48 bin kişi yararlanırken, yine çalışanlara yönelik normalleşme desteği kapsamında 3 milyon 183 bin kişiye ödeme gerçekleştirilmiştir. Sosyal Koruma Kalkanı programıyla toplamda 60 milyar TL. yardım sağlanmıştır (AÇSHB, 2021b).

Tablo.8. Sosyal koruma kalkanı (01.03.2021 tarihi itibarıyla).

Türkiye Geneli		Ödeme Yapılan Hane / Kişi	Miktar (TL)
Sosyal Destek Programı (Hane)	FAZ1	2.111.254	2.111.254.000
	FAZ2	2.316.010	2.316.010.000
	FAZ3	2.061.527	2.061.527.000
Biz Bize Yeteriz Türkiyem	Hane	2.077.365	2.077.365.000
Kısa Çalışma Ödeneği	Çalışan	3.765.541	31.563.334.292
Nakdi Ücret Desteği	Çalışan	2.548.335	10.240.917.966
İşsizlik Ödeneği	Kişi	1.048.409	5.634.259.143
Normalleşme Desteği	Çalışan	3.183.435	4.034.225.189
#BirlikteBaşaracağız		Toplam:	60.038.892.590 TL

Kaynak: AÇSHB, 2021b.

4. SOSYAL YARDIMLARIN OECD DÜZEYİNDEKİ KARŞILAŞTIRMASI

Birey ve toplumun belirli bir zaman aralığında ekonomik zenginlikten ve sosyal huzurdan aldığı payı gösteren sosyal refah kavramı, tarihi süreç içerisinde toplumsal dengenin sağlanması ve eşitsizliklerin giderilmesi açısından sosyo-politik çabaların önemli bir bileşenine dönüşmüştür (Çubuk, 1986, s. 16). Nitekim hemen hemen tüm sosyal politika eksenli sosyal yardım ve hizmetlere dair anlayış ve yaklaşımların temelinde toplum içerisindeki eşitsizliklerin giderilmesi düşüncesi yatmıştır (Tuna ve Yalçıntaş, 1991, s. 129). Fakat ülkelerin gelişmişlik düzeyi sosyal yardım ve hizmetlere yönelik harcamaların seviyesini de belirlemekte ve gelişmişlik düzeyi bu noktada önemli bir faktöre dönüşmekte ve önemli bir fark yaratmaktadır. Tablo.9'da OECD ülkelerinde 1980-2019 dönemine ait sosyal refah harcamalarının GSYH'ye oranları gösterilmektedir.

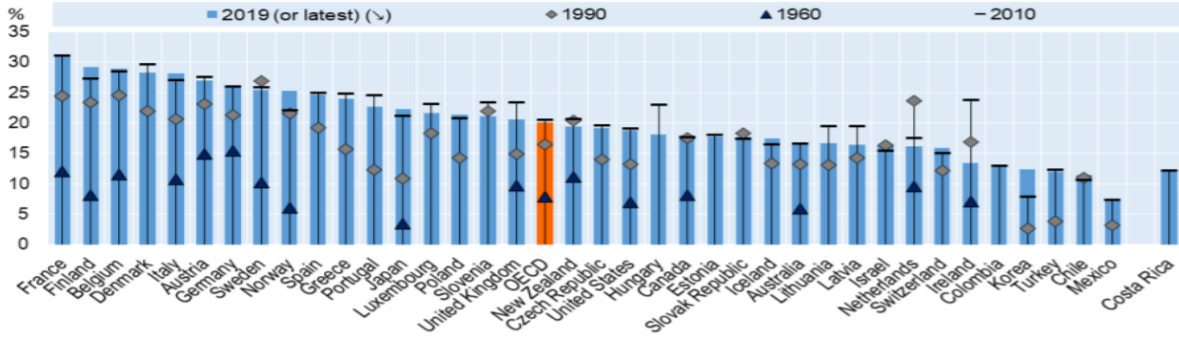
Tablo.9. OECD ülkelerinde sosyal harcamaların GSYH'ye oranı, 1980-2019.

Ülke	Satın Alma Gücüne Göre Kişi Başı GSYH (2020 veya en son ulaşılan yıl) (\$)	1980	1990	2000	2010	2019
Lüksemburg	118.582	19,4	18,3	18,7	23,1	21,6
İrlanda	95.513	15,7	16,8	12,8	23,8	13,4
İsviçre	71.298	12,7	13,0	14,5	15,7	VU
ABD	63.415	12,9	13,2	14,1	19,1	18,7
Norveç	63.293	16,1	21,6	20,4	22,1	25,3
Danimarka	60.413	20,3	21,9	23,8	29,6	28,3
Hollanda	59.335	23,0	23,7	19,0	19,9	16,1
İzlanda	55.492	VU	13,3	14,5	16,4	17,4
Avusturya	55.340	21,9	23,1	25,7	27,6	26,9
İsveç	54.848	24,5	26,9	26,5	25,9	25,5
Almanya	53.812	21,8	21,4	25,5	26,0	25,9
Belçika	52.063	23,2	24,6	23,7	28,4	28,9
Avustralya	51.743	10,3	13,1	18,2	16,6	VU
Finlandiya	51.096	17,8	23,3	22,6	27,4	29,1
Kanada	48.091	13,2	17,5	15,7	17,6	VU
Fransa	46.537	20,1	24,4	27,7	31,1	31,0
İngiltere	44.929	15,6	14,9	16,9	23,3	20,6
Yeni Zelanda	44.050	16,3	20,4	18,4	20,6	VU
Kore	43.058	VU	2,6	4,4	7,9	12,2
Japonya	42.939	10,0	10,9	15,4	21,2	VU
İsrail	41.859	VU	VU	16,2	15,5	16,3
Çekya	41.737	VU	14,0	17,9	19,6	19,2
İtalya	41.492	17,3	20,3	22,6	27,0	28,2
Slovenya	39.537	VU	VU	22,1	23,4	21,1
Letonya	38.734	VU	VU	15,4	19,5	16,7
Estonya	38.454	VU	VU	13,9	18,0	17,7
İspanya	38.335	14,9	19,1	19,5	24,9	24,7
Portekiz	34.520	9,5	12,2	18,5	22,3	22,6
Polonya	34.004	VU	14,2	20,2	20,7	21,3
Macaristan	33.084	VU	VU	20,1	23,0	18,1
Litvanya	32.028	VU	VU	15,4	19,5	16,7
Slovakya	31.822	VU	VU	17,5	17,4	17,7
Yunanistan	28.486	9,9	15,7	17,8	24,8	24,0
Türkiye	28.441	2,2	3,8	7,5	12,3	12,0
Şili	24.648	VU	9,8	10,4	10,6	11,4
Meksika	19.127	VU	3,1	4,4	7,4	7,5
Kolombiya	14.994	VU	VU	VU	14,2	VU

VU: Veriyi Ulaşılamamıştır. **Kaynak:** OECD, 2021a; OECD, 2021b.

Söz konusu tablo üzerinden OECD ülkelerinin sosyal refah harcamalarına dair genel bir çıkarım yapılacak olursa, refah harcamalarının OECD genelinde ortalama olarak GSYH'nın %20'sine ulaştığı anlaşılmaktadır. Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Almanya, İtalya, Norveç ve İsveç GSYH'larının ¼'ünden fazlasını kamu sosyal desteğine ayırırken, bu oranın en yüksek olduğu ülke Fransa'dır. Fakat İrlanda, Güney Kore, Şili, Meksika, Kolombiya ve Türkiye'de kamu sosyal harcamalarının GSYH içerisindeki payının %15'ten daha az olduğu görülmektedir. İrlanda 2010-2019 dönemindeki sosyal devlet harcamalarında en fazla düşüş yaşayan ülke olarak öne çıkmakta, buna mukabil Finlandiya ve Norveç'teki sosyal devlet harcamalarının GSYH'ye göre %2 civarında arttığı görülmektedir. Her ne kadar bazı dönemlerde istikrarsız bir grafik göze çarpsa da neredeyse tüm OECD ülkelerindeki GSYH'den sosyal devlet harcamalarına ayrılan paylarda artışlar izlenmektedir.

Refah devletinin önemli bir bileşeni olan sosyal koruma sistemlerinin yaygınlaşması ve işlerlik kazanması zamana dayalı bir dönüşümü gerektirmektedir. Nitekim bu gelişim çizgisinin seyri birçok Avrupa ülkesi ile ABD, Japonya ve Avustralya gibi ülkelerde izlenmekte ve bu ülkelerdeki kamu kesimi sosyal devlet harcamalarının GSYH'ya oranlarının 1960'ta ortalama %7,8'den 1990'da %16,5'e yükseldiği anlaşılmaktadır (Grafik.2.). Özellikle 1990'lı yıllardan sonra benzer eğilim diğer ülkelerde de görülmektedir. Örneğin kamu kesimi sosyal devlet harcamalarının GSYH'ya oranlarının Güney Kore'de 1990 yılında %2,6'dan 2017 yılında %10,1'e; Türkiye'de %3,8'den %10,1'e yükseldiği anlaşılmaktadır (OECD, 2020, s. 1).

Grafik.2. OECD ülkelerinde sosyal harcamaların GSYH'ye oranı, 1960-2019 **Kaynak:** OECD, 2020, s. 2.

Emekli maaşı ödemeleri ve sağlık harcamaları ise OECD ülkelerindeki sosyal devlet harcamalarındaki en yüksek paya sahip bütçe kalemlerini oluşturmaktadır; emekli maaşı ödemelerine GSYH'nın %7,8'i ayrılırken, sağlık hizmetlerine GSYH'nın %5,6'sı kadar pay ayrılmaktadır (OECD, 2020, s. 1). Fakat ülkeler arasındaki önemli farklılıklar dikkati çekmektedir. Örneğin İtalya ve Yunanistan GSYH'nın %15'inden fazlasını emekli maaşı ödemelerine harcarken; Şili, Kore ve Meksika GSYH'nın yaklaşık %3'ünü bu kalemlere harcamaktadır. Emekli maaşı ödemelerindeki benzer farklılıklar sağlık harcamalarında da ortaya çıkmaktadır. Örneğin Fransa ve Almanya GSYH'nın %8'ini sağlık harcamalarına ayırırken; Meksika ve Hollanda da bu oran %3'den daha azdır (OECD, 2020, s. 3). Kamu harcamalarındaki bu farkın temel nedenleri arasında nüfus yapısı (yaşlı ve genç nüfus oranları gibi), sağlık ve emeklilik sistemlerinin kapsayıcılığı gibi etkenler gösterilmektedir. Bununla birlikte OECD genelinde çalışma çağındaki nüfusa sağlanan gelir desteği GSYH'nın yaklaşık %4'ünü oluşturmaktadır. Bu miktarın %1,6'sı hastalık ve engelli ödeneğine, %1,1'i çocuk yardımı ve ebeveyn izni ödemeleri gibi aile yardımı ödemelerine, %0,6'sı işsizlik yardımlarına, %0,4'ü ise diğer sosyal desteklere nakit olarak harcanmaktadır (OECD, 2020, s. 4). Bununla birlikte Covid-19 pandemisinin yarattığı etkiye ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Nitekim ülkelerin sağlık sistemlerine yönelik talebin yükselmesine de paralel olarak, pandeminin yarattığı negatif yönlü ekonomik etkiyi azaltmak için çeşitli sosyal destek uygulamaları devreye alınmıştır. Bu gelişmenin doğal bir sonucu olarak Covid-19 pandemisinin sosyal harcamalarda belirgin bir artışa yol açması beklenmektedir (OECD, 2020, s. 2).

Bir ülkedeki milli gelir içinde sosyal refah harcamalarına ayrılan payın büyüklüğü ile gelişmişlik düzeyi arasında bağlantı bulunmaktadır (Özdemir, 2005, s. 164). Gelişmekte olan ülkeler sınıfındaki Türkiye'ye ilişkin verilere dikkate alındığında, sosyal harcamaların GSYH oranının OECD ülkelerinin bir parça gerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Zira Tablo.9'da yer alan 37 ülke içerisinde Türkiye, ortalama %12,0 ile 34'üncü sırada yer almaktadır. Günümüzde modern devletler sınıflar arası sosyal ve ekonomik farkları azaltmak ve söz konusu dengiyi sağlamak üzere sosyal güvenlik ve sosyal yardım uygulamaları aracılığıyla çeşitli görevler üstlenmektedir. Eğitim, istihdam, sağlık, adil gelir dağılımı gibi başlıklardaki sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine ilişkin bu görevler aynı zamanda salt devlet olmanın gerekleri arasında ifade edilmektedir (Şişman, 2002, s. 13). Tablo.10'da sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla genel bütçeden sosyal koruma harcamalarına ayrılan paylar gösterilmektedir. Türkiye, her ne kadar OECD ülkeleri içerisinde değerlendirildiğinde henüz ortalamanın gerisinde bulunsada 2002 ve 2018 yılları arasındaki sosyal koruma ve sosyal güvenlik harcamalarındaki artış dikkat çekmektedir. Buna göre, söz konusu harcamaların miktarı 2002 yılında 33.537 milyon TL.'den, 2018 yılında 442.607 milyon TL.'ye ulaştığı ve 2002-2018 döneminde yaklaşık 14 kat artış kaydedildiği anlaşılmaktadır.

Tablo.10. Sosyal koruma harcamaları (Milyon TL.).

	2002	2006	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Sosyal Koruma Harcamaları Toplamı	33 537	84 891	148 450	247 244	280 074	336 520	382 665	442 607
İdari Masraflar ve Diğer Harcamalar	744	1 795	2 205	4 332	5 163	5 744	7 108	6 697
Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	32 793	83 096	146 245	242 912	274 912	330 776	375 557	435 910
Hastalık/Sağlık Bakımı	13 994	30 080	49 429	73 322	80 463	91 330	103 077	121 444
Engelli/Malül	782	1 733	4 280	9 251	10 124	11 982	13 317	14 840
Emekli/Yaşlı	13 241	38 222	71 725	117 390	133 515	162 139	184 984	214 133
Dul/Yetim	3 460	9 721	14 148	28 931	32 719	39 615	44 687	52 262
Aile/Çocuk	842	1 956	3 681	7 580	8 901	12 319	14 966	16 986
İşsizlik	84	552	1 624	3 167	5 263	8 172	8 672	10 358
Sosyal Dışlanma b.y.s	390	831	1 359	3 271	3 927	5 218	5 853	5 887

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021.

Sosyal koruma harcamalarının alt detayları dikkate alındığında, bütçe içerisindeki en yüksek payın emekli ve yaşlı aylıklarına ait olduğu ve sürekli bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu artışın temel nedenleri hakkında birçok yorum getirmek mümkün görünmekle birlikte, 1999 ve 2008 yıllarındaki yasa değişikliklerinden önce uygulamada bulunan erken emekliliğin önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Dezavantajlı gruplara yönelik sosyal koruma harcamalarına odaklanıldığında engelli/malul harcamalarının 2002 yılında 782 milyon TL.'den 2018 yılında yaklaşık 19 kat artış ile 14.840 milyon TL.'na, dul/yetim harcamalarının 2002 yılında 3.460 milyon TL.'den 2018 yılında yaklaşık 16 kat artış ile 52.262 milyon TL.'na, aile/çocuk harcamalarının 2002 yılında 842 milyon TL.'den 2018 yılında yaklaşık 16 kat artış ile 16.986 milyon TL.'na yükseldiği anlaşılmaktadır. En dikkat çekici artış işsizlik ödemelerinde görülmektedir. Nitekim 2002 yılında 84 milyon TL olan işsizlik ödeneğinin 2018 yılında yaklaşık 125 kat artış ile 10.358 milyon TL.'na yükselmiştir (Tablo.10). TÜİK'in çalışma hazırlanırken konuya dair yayımladığı son istatistiki veri olan 2019 yılına ait tabloda; sosyal koruma harcamalarının yüzde cinsinden GSYH'ye oranında emekli/yaşlılara yapılan harcamaların %6,1 ile en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Bu harcamayı %3,4 ile hastalık/sağlık bakımı harcamaları ve %1,5 ile dul/yetim harcamaları takip etmiştir (Tablo.11).

Tablo.11. Sosyal koruma harcamalarının GSYH'ye oranı (%), 2018, 2019.

	2018 (%)	2019 (%)
Sosyal koruma harcamaları toplamı	11,9	12,5
İdari masraf ve diğer harcamalar	0,2	0,2
Sosyal koruma yardımları toplamı	11,8	12,3
Hastalık/sağlık bakımı	3,2	3,4
Engelli/malül	0,4	0,4
Emekli/yaşlı	5,9	6,1
Dul/yetim	1,4	1,5
Aile/çocuk	0,5	0,5
İşsizlik	0,3	0,4
Sosyal dışlanma b.y.s	0,2	0,1

Kaynak: TÜİK, 2020a.

Çalışmanın bu bölümü her ne kadar OECD üzerinden karşılaştırmalarla sınırlandırılmaya çalışılmış olsa da yakın tarihlerde yayımlanan ve ülkelerin Covid-19'a yönelik nakit harcama ve dolaylı gelir desteklerinin GSYH'ye oranları üzerinden kıyaslandığı bir raporun önemli bir katkı sunacağı düşünülmüştür. Söz konusu çalışmada ülkelerin Covid-19 için tahsis ettikleri kaynaklar ve önlemler karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Ülkelerin sağladığı nakit harcama ve dolaylı gelir desteğinin GSYH'ye oranı zengin ülkelerde ortalama %17,3, orta gelirli ülkelerde %4,1 ve yoksul ülkelerde ise %2 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'de sağlık harcamaları, doğrudan nakdi destekler ve vazgeçilen hükümet gelirlerinden oluşan bu desteğin miktarı 2020 yılı için 135 milyar TL, GSYH'ye oranı ise %2,7'dir (DİSK-AR, 2021, s. 5-7).

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Türkiye, Anayasasının 2. Maddesiyle toplum refahını amaçlayan sosyal devlet ilkesini benimsemiş bir ülkedir. Zira fırsat eşitliği ve gelirin adaletli dağılımının sağlanması devletin üstlendiği temel sorumluluklar arasında yer almaktadır. Dolayısıyla sosyal eşitsizliklerin giderilmesi noktasında, devlet sosyo-ekonomik yapıya müdahale ederek toplum refahını sağlamaya çalışmaktadır. Son dönemde yayımlanan veriler göz önünde bulundurulduğunda, sosyal devlet anlayışını yaygınlaştırmak amacıyla bütçeden sosyal refah harcamalarına önemli oranda pay ayrıldığı anlaşılmaktadır. Fakat sosyal harcamalar fikir vermesi açısından OECD özelinde kıyaslandığında, Türkiye ortalamanın oldukça

altında yer almaktadır. Özellikle Covid-19'un yarattığı ekonomik etkiler ile sosyal adaletsizliklerin giderilmesi noktasındaki sosyal harcamalara ayrılan payın artırılması gerektiği düşünülmektedir. Bu yaklaşım, Covid-19 sonrası iyileşme dönemine yapacağı katkı açısından da özellikle önemsenmektedir.

Covid-19 kapsamında sağlanan ekonomik ve sosyal destekler vatandaşlara ve işletmelere yönelik olmak üzere iki eksenle özetlenebilir. Genel olarak bu salgının ortaya çıkardığı iş ve gelir kayıplarından yarı zamanlı ve düşük ücretle çalışanlar, kayıtdışı istihdam edilenler ile gençler, kadınlar ve göçmenlerin daha fazla etkilendiği incelenen raporlarda, istatistiklerde ve diğer çalışmalarda özellikle belirtilmektedir. Dolayısıyla başta bu kitle olmak üzere salgından etkilenen diğer kesimlerin de işsizlik yardımlarına, sosyal yardıma ve kamu istihdam programlarına erişimlerinin kolaylaştırılması amacıyla alınacak tedbirlerin, salgının yarattığı etkilerin azaltılması açısından önem arz ettiği düşünülmektedir. Ayrıca istihdamı korumaya yönelik kısa çalışma ödeneği ve ücretli izin gibi uygulamalar salgının atlatılmasında önemli bir katkı sunmaya devam edecektir.

Neoliberalizmin yarattığı piyasa anlayışı bireyciliği ön plana çıkarıp devletin küçülmesini desteklerken, sosyal ve ekonomik sorunların tartışılması ve görünürlüğü önünde bir perde oluşturmuştur. Fakat tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'nin de içerisinde geçtiği yeni koşullar yeni ihtiyaçları belirgin kılmıştır. Bu aşamada neoliberalizmin desteklediği piyasa temelli iktisadi anlayıştan ziyade, toplumsal bağı güçlendirecek sosyal politikalara her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmekte ve sosyal diyalog anahtar kavram olarak görülmektedir. Çünkü toplumun tüm kesimlerinin ortak şekilde deneyimlediği bu süreç nitelikleri, nedenleri ve sonuçları açısından tek taraflı politikalarla aşılabilir boyutta olmadığından, her kesimden katılımı gerektiren güçlü bir iletişimle daha verimli atlatılabileceği düşünülmektedir.

Covid-19 ve devamındaki ekonomik gelişmeler, küresel çapta durgunluk belirtileri sunmaktadır. Üstelik Türkiye ekonomisinin de bu durumdan kaçınılmaz şekilde etkileneceğini ve hali hazırda içerisinde bulunduğu ekonomik durumunda etkisiyle önümüzdeki dönemde yaygın işsizlikle karşılaşabileceğini ifade etmek mümkündür. Doğal olarak böyle bir gelişme karşısında yoksulluk riskinin de artabileceğini düşünebiliriz. Özellikle yarı zamanlı ve düşük ücretle çalışanlar ile kayıtdışı istihdam edilenler ve dezavantajlı grupların bu riske karşı daha savunmasız konumda oldukları değerlendirildiğinde, gelir transferleri daha da önemli hale gelecektir. Nitekim Covid-19'un yarattığı sosyo-ekonomik etkilere yönelik nakit harcama ve dolaylı gelir destekleri gerek yoksulluğun azaltılmasında gerekse de gelir eşitliğinin sağlanmasında önemli sosyal politika araçlarıdır. Fakat sosyo-ekonomik kırılmalıkların yaygınlaştığı bu dönemde daha kurumsal bir anlayışı içerdiğinde barındıran hak temelli Temel Gelir politikasının sosyal yardım rejiminde yer bulması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AİLE ÇALIŞMA ve SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI [AÇSHB] (2021a). *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2020 Yılı Faaliyet Raporu*. Strateji Geliştirme Başkanlığı, Şubat.
- AİLE ÇALIŞMA ve SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI [AÇSHB] (2021b). Covid-19 Tedbirleri. Erişim Adresi: <https://covid19.ailevecalisma.gov.tr/>
- BALUN, B. (2021). Covid-19 Pandemi Krizi ve Türkiye'nin Bu Krize Yanıtı: Seçilmiş Alan ve Göstergeler Üzerinden Çalışma Yaşamına Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları. *Social, Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 7 (43),598-608
- BAYAR, A. A., Günçavdı, Ö. & Levent, H. (2020). *Covid-19 Salgınının Kadınların Çalışma ve Hane Yaşamı Üzerine Etkileri*. İstanbul: Politik Araştırmalar Enstitüsü Politika Raporu, Mayıs.
- BİRLEŞİK METAL-İŞ. (2020). *Açlık ve Yoksulluk Sınırı Aralık 2020 Dönem Raporu*. Erişim Adresi: <http://www.birlesikmetal.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklamasi/1655-bisam-12-20>
- BİRLEŞİK METAL-İŞ. (2021). *Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması Mart 2021 Araştırması*. Erişim Adresi: <http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2021/04/aclikveyoksullukmar21.pdf>
- BİRLEŞİK KAMU-İŞ. (2021). *Açlık Sınırı 3 Bin 500 Liraya Yaklaştı Yoksulluk Sınırı 11 Bin 863 Lira Oldu*. Erişim Adresi: <https://www.birlesikkamuis.org.tr/blog/detay/AcLIK-SINIRI-3-BiN-500-LiRAYA-YAKLAstI-YOKSULLUK-SINIRI-11-BiN-863-LiRA-OLDU>
- ÇALIŞKAN, Ş. (2010). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (59),89-132.

- ÇERKEZOĞLU, A. (2020). *Covid-19 ve Çalışma Yaşamına Etkileri*. Türk Tabipleri Birliği Covid-19 İzleme Kurulu Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu, Eylül.
- ÇUBUK, A. (1986). *Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayın No: 21.
- DİSK-AR. (2020). *Salgın Günlerinde Asgari Ücret Gerçeği Araştırması 2021*. Erişim Adresi: <http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/2021-asgari-%C3%BCcret-son.pdf>
- DİSK-AR. (2021). *Dünyada ve Türkiye’de Covid-19’un Sosyal ve Ekonomik Etkileri için Ayrılan Kaynaklar (2): Türkiye: Salgın Azami Destek Asgari!*. DİSK-AR Araştırma Bülteni. Erişim Adresi: <http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2021/08/Dunyada-ve-Turkiyede-Covid-19un-Sosyal-ve-Ekonomik-Etkileri-Icin-Ayrikan-Kaynaklar-Temmuz-2021-2.pdf>
- DİSK GENEL-İŞ. (2021). *Covid-19 Sürecinde Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Raporu*. Erişim Adresi: <http://cloudsdomain.com/uploads/dosya/45380.pdf> (Erişim Tarihi: 11.03.2021).
- EUROSTAT. (2021). *Gini coefficient of equivalised disposable income - EU-SILC survey*. Erişim Adresi: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi190/default/table?lang=en>
- EUROSTAT. (2021a). *Monthly minimum wages - bi-annual data*. Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/earn_mw_cur/default/bar?lang=en
- GÜR, N., Tatlıyer, M. & Dilek, Ş. (2020). *Ekonominin Koronavirüsle Mücadelesi*. İstanbul: SETA Yayınları, 163, I. Baskı.
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION [ILO] (2020). *COVID-19 and the World of Work: Impact and Policy Responses*. ILO Monitor 1st Edition, March. Erişim Adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf
- ORGANISATION for ECONOMIC Co-OPERATION and DEVELOPMENT [OECD] (2020). *Social Expenditure (SOCX) Update 2020: Social spending makes up 20% of OECD GDP*. OECD, Paris, Erişim Adresi: <http://www.oecd.org/social/expenditure.htm>.
- ORGANISATION for ECONOMIC Co-OPERATION and DEVELOPMENT [OECD] (2021). *Income inequality*. Erişim Adresi: <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>
- ORGANISATION for ECONOMIC Co-OPERATION and DEVELOPMENT [OECD] (2021a). *Gross domestic product (GDP)*. Erişim Adresi: <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>
- ORGANISATION for ECONOMIC Co-OPERATION and DEVELOPMENT [OECD] (2021b). *Social Expenditure-Aggregated data*. Erişim Adresi: https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?Datasetcode=SOCX_AGG&lang=en
- ÖZDEMİR, S. (2005). Başlangıcından Günümüze Refah Devletlerinde Sosyal Harcamaların Analizi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50,153-204.
- STRATEJİ ve BÜTÇE BAŞKANLIĞI (2021). *Sosyal Koruma ve Gelir Dağılımı Göstergeleri*. Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/sosyal-koruma-ve-gelir-dagilimi-gostergeleri/>
- ŞİŞMAN, Y. (2002). *Sosyal Politika ve İş Hukuku Cilt-I*. Eskişehir: Birlik Ofset Yayıncılık.
- TUNA, O. ve YALÇINTAŞ N. (1991). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- TÜRK-İŞ. (2021). *Mart 2021 Açlık ve Yoksulluk Sınırı*. Erişim Adresi: <http://www.turkis.org.tr/dosya/71tkZDDomi1y.pdf>
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU [TÜİK] (2019). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2018-30709>
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU [TÜİK] (2020). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2020*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404>
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU [TÜİK] (2020a). *Sosyal Koruma İstatistikleri, 2019*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2019-33668>

- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU [TÜİK] (2020b). *İstatistiklerle Aile, 2020*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2020-37251>
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU [TÜİK] (2021). *Ücretli Çalışan İstatistikleri, Mart 2021*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ucretli-Calisan-Istatistikleri-Mart-2021-37500>
- YORĞUN, S. (2020). *Covid-19 Salgını'nın Sosyal Politikalara Etkileri*. Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 5264.